

Згама Антоніна Олександрівна

Національний університет «Одеська юридична академія»,

доцент кафедри господарського права і процесу,

кандидат юридичних наук, доцент

ІНСТИТУТ МАЛОЗНАЧНОСТІ СПРАВ: ПИТАННЯ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Нова редакція ГПК України передбачає використання цілого ряду нових термінів, зокрема, таких як «суспільний інтерес», «справи незначної складності», «малозначність справи» тощо. Вказані категорії стають своєрідними фільтрами у застосуванні господарської процесуальної форми. Якщо раніше судовій практиці інститут малозначності справ взагалі не був відомий, то на сьогодні враховується судами всіх інстанцій.

Спробуємо окреслити основі питання, пов'язані з даною категорією справ.

Відповідно до ч. 5 ст. 12 Господарського процесуального кодексу (далі – ГПК) України малозначними справами є: 1) справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; 2) справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких не перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Законодавець передбачив особливості судового розгляду малозначних справ. В особи, чиї права або законні інтереси було порушено, є право вибору порядку здійснення такого захисту: в наказному чи спрощеному позовному провадженні. Наразі не має законодавчих обмежень стосовно одночасного звернення із заявою про видачу судового наказу та позовної заяви, що створює зайву завантаженість суддівського корпусу та додаткові маніпуляції з боку учасників судового процесу.

Для розгляду справи в наказному провадженні, варто врахувати, що вимога має бути не лише не перевищувати 100 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, але й бути безспірною (вимога про стягнення грошової заборгованості за договором, укладеним у письмовій формі).

Суддя може відмовити у видачі судового наказу з підстав, визначених ч. 1 ст. 152 ГПК, що по суті є єдиним процесуальним механізмом «відсіювання» необґрунтованих заяв. Інститути залишення заяви без руху або повернення заяви у наказному провадженні господарським процесуальним законодавством не передбачені.

Відповідно до ч. 1 та 2 ст. 247 ГПК України у порядку спрощеного позовного провадження також розглядаються малозначні справи. У порядку спрощеного позовного провадження може бути розглянута будь-яка інша справа, віднесена до юрисдикції господарського суду, за винятком справ, зазначених у ч. 4 цієї ж статті.

Буквальне тлумачення ч. 1 та 2 ст. 247 ГПК України дозволяє дійти висновку, що у порядку спрощеного позовного провадження можуть розглядатися як: 1) малозначні, 2) так і інші справи, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Отже, виходить, що усі малозначні справи мають розглядатися в спрощеному позовному провадженні. При цьому не всі справи, які можуть розглядатися в порядку спрощеного провадження, є малозначними. Але друга категорія справ теж підпадає під визначення малозначних справ, наведених у ч. 5 ст. 12 ГПК. Усунення такої законодавчої колізії має практичне значення з огляду на обмеженість права касаційного оскарження судових рішень у малозначних справах (крім виключень, передбачених ГПК України) та обмеження адвокатської монополії в даному випадку.

Отже, для призначення до розгляду справи у порядку спрощеного позовного провадження господарський суд має врахувати, чи відноситься позовна вимога до категорій справ, що можуть бути розглянуті у зазначеному порядку (ч. 1-3 ст. 247 ГПК); чи є підстави, що перешкоджають розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження (ч. 4 ст. 247 ГПК); та чи є згода сторін на розгляд за такими правилами (ст. 249, ч. 4 ст. 250 ГПК).

Разом з тим, ч. 6 ст. 250 ГПК України закріплює можливість переходу від спрощеного до загального позовного провадження за ініціативою суду або ж за клопотанням учасника справи. У такому випадку суд постановляє відповідну ухвалу, і розгляд справи починається зі стадії відкриття провадження у справі. У зв'язку з цим виникають певні зауваження, що потребують законодавчого уточнення. По-перше, на якій стадії судового розгляду можлива така процесуальна дія. По-друге, учасниками справи є і треті особи без самостійних вимог, проте надання їм такого права не зовсім відповідає процесуальному статусу таких осіб. По-третє, починати розгляд за правилами загального позовного провадження зі стадії відкриття провадження, нехтуючи вже проведені процесуальні дії лише з міркувань дотримання формальних процедур в господарському процесі, принаймні, не раціонально.

Разом з тим, якщо господарський суд першої інстанції помилково відніс справу до категорії малозначних і розглянув справу у порядку спрощеного позовного провадження, то зазначене є підставою для скасування судового рішення на підставі п. 7 ч. 3 ст. 277 ГПК України. У випадку коли суд здійснив кваліфікацію на предмет малозначності на користь загального позовного провадження, то така обставина не є підставою для скасування рішення. Адже за загальним правилом у суді апеляційної інстанції справи переглядаються за правилами розгляду справ у порядку спрощеного позовного провадження. Проте зазначена обставина може негативно вплинути на позицію суддів, які

будуть побоюватись розгляду справ за правилами спрощеного провадження, щоб в кінцевому результаті їх рішення не були скасовані.

Ще одне питання (особливо актуальне з січня 2019 р.), пов'язане з малозначністю справи, це виключення монополії адвокатури у таких категоріях справ. Зокрема, не зрозуміло, хто має підписувати позовну заяву у справі, у якій ціна позову перевищує 100 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, але позивач просить розглядати таку справу за правилами спрощеного позовного провадження. Вважаємо, що монополія адвокатури не повинна розповсюджуватися на всі випадки малозначних справ, наведені у ч. 5 ст. 12 ГПК України. Тому у випадку задоволення такого клопотання, суд має відкрити провадження у справі, а у випадку відмови – залишити заяву без руху, при цьому визначити строк для підтвердження повноважень представника (вже адвоката) з метою розгляду справи за правилами загального позовного провадження.

І нарешті, як вже зазначалося, за загальним правилом малозначні справи не підлягають перегляду в касаційному порядку, крім випадків, передбачених п. 2 ч. 3 ст. 287 ГПК України. Стосовно справ, ціна позову яких не перевищує 100 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, Верховний Суд України є одностайним [1]. Іншою є ситуація навколо кваліфікації справ, котрі становлять значний суспільний інтерес або мають виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу. Наприклад, Верховний суд у складі колегії Касаційного господарського суду у справі № 904/8162/17 відмовив у відкритті касаційного провадження, мотивуючи тим, що справа є малозначною, а аргументи того, що скажчик є світовим лідером з виробництва сталі та зарекомендував себе як чесне і добросовісне підприємство у всіх ділових відносинах, а тому всі судові справи, що виникають зі спорів між позивачем та відповідачем, для скажника має виняткове значення, суд визнав не переконливими [2]. На жаль, хоча у ГПК України і

наведені винятки щодо можливості касаційного оскарження судових рішень у малозначних справах, однак позитивна динаміка на користь скаргників у цьому питанні не знайшла своє відображення у судовій практиці.

Таким чином, на підставі аналізу ч. 5 ст. 12 ГПК України можна виділити два критерії віднесення справи до категорії малозначних: 1) об'єктивний, пов'язаний з ціною позову, що не повинна перевищувати 100 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; 2) суб'єктивний, що лежить в межах дискреційних повноважень суду (віднесення справи до малозначної на розсуд самого судді).

Список використаної літератури:

1. Ухвала Верховного суду у складі колегії Касаційного господарського суду у справі № 910/17563/17 від 05.03.2018 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72605527>.

2. Ухвала Верховного суду у складі колегії Касаційного господарського суду у справі № 904/8162/17 від 13.04.2018 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73397534>.